E-mailadressen van het WVD

Projectleiding:
Magda.Devos@UGent.be
Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:
Tineke.DePauw@UGent.be
Veronique.DeTier@UGent.be
Matthias.Lefebvre@UGent.be
Hugo.Ryckeboer@pandora.be
Liesbet.Triest@UGent.be
Roxane.Vandenberghe@UGent.be
Evelien.VanRenterghem@UGent.be

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

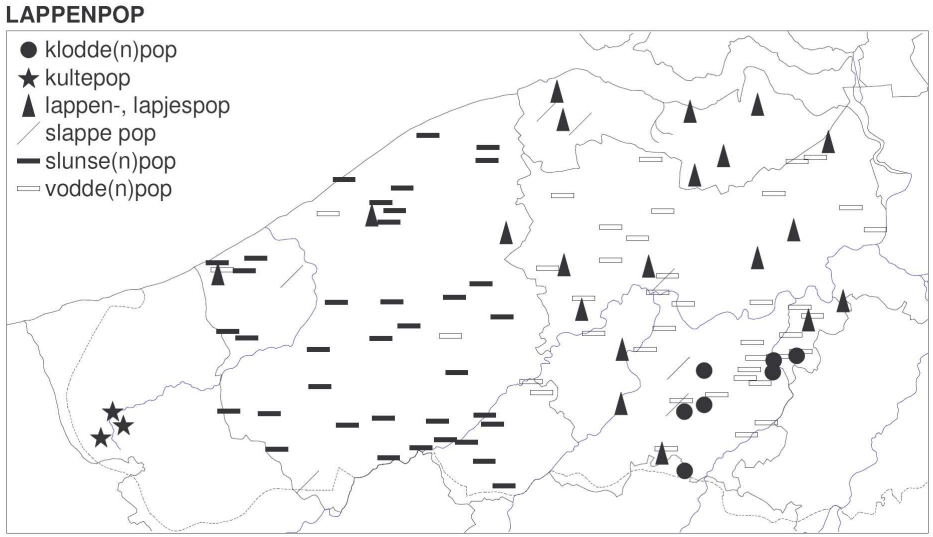

21ste jaargang nr. 1, juli 2007, Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

WVD-Contact

Jaargang 21, nr. 1, juli 2007

Redactie en Typografie:
Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Evelien Van Renterghem, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie 3

Kroniek over januari - juni 2007 4
met aandacht voor:
- Voortgang van de redactie 5
- Dialectologisch werk van studenten 7
- Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen 7
- Variaties vzw. Vlaamse Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed 8
- Proefschrift Kathy Rys 9
- Familienieuws 9
- Dialectendag 17 maart 2007 in erfgoedcentrum Lamot 10
- Dialectveertiendaagse in Mechelen 12
- Streektaalconferentie in Noordwolde 12
- De School van Toen 12
- Voordrachten door de WVD-redactie 14
- Artikelen in de marge van het project 15

Spelen in het fröbeltje en in de krutjesschool 16
Van kleuterende kleuters… 25

Overzicht afleveringen WVD 35

Herkomst van de foto's:
p. 6: Rinus Willemsen
p. 9: Albert Oosterhof – Roxane Vandenberghe
p. 10, 11, 14 & 15: Evelien Van Renterghem

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten,138 blz. 11 euro

Deel I : Landbouwwoordenschat
- Akkerland en weiland (240 blz.) 16 euro
- Behuizing (227 blz.) 16 euro
- Het erf (204 blz.) 16 euro
- Ploegen (174 blz.) 16 euro
- Rund 1 (256 blz.) 21 euro
- Spitten, eggen, rollen (132 blz.) 16 euro
- Bemesting (110 blz.) 16 euro
- Waterhuishouding (260 blz.) 16 euro
- Rund 2 (435 blz) 30 euro
- Paard 1 (426 blz.) 30 euro

Alles van deel I samen : **170 euro**

Deel II : Niet-agrarische vaktalen
- De mandenmaker (99 blz.) 8 euro
- De strodekker (40 blz.) 4 euro
- Handspinner en touwslager (59 blz.) 5 euro
- De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.) 12 euro
- De molenaar (476 blz.) 40 euro
- De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.) 30 euro

De 6 afleveringen van deel II samen : **90 euro**

- De zeevisser (815 blz.) 37,18 euro
(voorlopig te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09 – 264 40 79)

Deel III : Algemene woordenschat
- Vogels (277 blz.) 20 euro
- Land- en Waterfauna (313 blz.) 22 euro
- Flora (672 blz.) 40 euro
- KARAKTER (544 blz.) 35 euro

Alles van deel III samen : **105 euro**

!!Alles van deel I,II en III samen (behalve de zeevisser): **330 euro**

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. Meer inlichtingen en prijzen : 09-264 40 79.
De boeken zijn te bestellen bij drukkerij G. Michiels, Rietmusweg 96, 3700 Tongeren, tel. 012-23 13 25.

3.2.6. Rennepaard
Voor uitleg bij het element *renne-* gaan we te rade bij De Bo, die stelt dat we de verklaring van *ren-* moeten zoeken bij het werkwoord *rennen*, 'dat niet alleen snel loopen is, waarvoor wij het gewoonlijk nemen, maar in 't algemeen snel bewegen en ook stootend bewegen, door stooten in beweging brengen: zooals schommelen is'. Opnieuw een samenstelling van een werkwoord met betekenis 'schommelen', met *-paard*, dus.

4. Besluit

Alhoewel hele kleine kindjes nog niet zo kunnen ravotten als hun oudere broers en zussen, zit er wel veel beweging in hun spel. De benamingen voor de rammelaar gaan allemaal terug op werkwoorden die 'door beweging lawaai veroorzaken' betekenen, en ook bij het begrip schommelpaard zien we dat beweging een belangrijke rol speelt in de benoeming. Het valt bovendien op hoe vaak we hier klanknabootsende en frequentatieve werkwoorden aantreffen. Dit wijst op het intrinsiek spontane en beweeglijke karakter van het kinderspel, zelfs dat van de allerkleinsten.

Tineke De Pauw

Bibliografie

De Bo, L.L., *Westvlaams Idioticon*, Gent, 1873.
Debrabandere, F., *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij L. J. Veen, 2002.
Den Boon, T. & D. Geeraerts, *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal*, 14e herz. uitg., Utrecht: Van Dale Lexicografie, 2005.
Joos, A., *Waasch Idioticon*, Gent – Sint-Niklaas, 1900.
Lievevrouw-Coopman, L., *Gents Woordenboek*, 1950-1955.
Moeyaert, C., *Woordenboek van het Frans-Vlaams*, Leuven: Davidsfonds, 2005.
Teirlinck, Is., *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon,* Gent: Siffer, 1908-1921.
Van Veen, P.A.F. & N. Van der Sijs, *Van Dale Etymologisch Woordenboek. De herkomst van onze woorden*, Utrecht/Antwerpen, 1997.
Verhoeven, M., 'De schommel in de Nederlandse dialecten.' In : *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, jg. 39, blz. 91-169.
Verwijs, E. & J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, 's-Gravenhage: Nijhoff, 1882-1952.
WNT = Woordenboek der Nederlandse Taal, 's-Gravenhage / Leiden, 1863-1998.

Van de redactie

De redactie van het WVD wenst alle lezers een mooie zomer met leuke vakantiedagen en veel tijd om enkele nieuwe vragenlijsten in te vullen.

De redactie van het WVD bestaat nog altijd uit zes mensen, maar Veronique De Tier werkt nu nog slechts een dag per week bij het WVD. Zij is sinds 1 maart 2007 immers voor twee dagen per week stafmedewerker geworden van Variaties vzw., koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen.

Zoals steeds vindt u bij dit nummer een aantal vragenlijsten: een navraaglijst van de woning, een lijst van tuin en plantensoorten en een navraaglijst in verband met school, kinderspelen en lichaam. Als u ze niet onmiddellijk allemaal kunt of wilt invullen, dan is dat zeker geen probleem. Meestal is er tijd genoeg. Als het om een dringende lijst gaat, dan laten wij u dat uiteraard weten. **Van de vragenlijsten die u deze keer krijgt, is vooral die over school en kinderspelen dringend.** Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Twee (of meer) weten altijd meer dan één.

Het is niet nodig om al de vragenlijsten tegelijk terug te sturen. Neem gerust de tijd, maar wacht ook niet al te lang, natuurlijk. Uitstel is immers vaak afstel. We sturen de vragenlijsten samen op om portkosten te sparen.

U kunt vanaf nu de vragenlijsten ook ongefrankeerd terugsturen in een gewone enveloppe met als adressering:

Woordenboek van de Vlaamse dialecten
Antwoordnummer 41
9000 Gent

!! Let op: het is antwoordnummer 41 en niet postbus 41. De redactie heeft zich in het vorige nummer van WVD-Contact vergist. Onze excuses aan de medewerkers die hierdoor problemen ondervonden.

Kroniek over januari-juni 2007

De vragenlijsten die we de vorige keren hebben rondgestuurd, kwamen goed terug. Hieronder ziet u de stand van zaken voor de lijsten van het laatste jaar. De aantallen verwijzen naar wat op het ogenblik van het klaarmaken van dit nummer (begin juli 2007) al op de redactie is aangekomen.

WVD 165: School III: navraaglijst (september 2006): 69 vragen, 198 ingevulde lijsten

WVD 166: Kinderspelen II (september 2006): 113 vragen, 191 ingevulde lijsten

WVD 167: Lichaam 7: navraaglijst II (september 2006): 63 vragen, 194 ingevulde lijsten

WVD 168: Het konijn (september 2006): 29 vragen, 194 ingevulde lijsten

WVD 169: Voedsel 11: allerlei (september 2006): 126 vragen, 182 ingevulde lijsten

WVD 170: Kleding 4 (december 2006): 101 vragen, 162 ingevulde lijsten

WVD 171: Kleding 5 + Verzorging (december 2006): 103 vragen, 160 ingevulde lijsten

WVD 172: Woning 3 (december 2006): 68 vragen, 162 ingevulde lijsten

WVD 173: Woning 4 (december 2006): 98 vragen, 161 ingevulde lijsten

WVD 174: Pluimvee navraaglijst (december 2006), 5 vragen, 159 ingevulde lijsten

3.2.2. Schommelpaard, hobbelpaard
De Standaardnederlandse benamingen *schommelpaard* en *hobbelpaard* zijn doorzichtige samenstellingen van *–paard* met de werkwoorden *schommelen* en *hobbelen*. *Hobbelen* is een iteratief van *hobben*. Het woord stamt vermoedelijk uit het Oudgermaans en varianten komen in de ons omringende Germaanse talen voor, zoals *hobble* in het Engels en *hobbeln* in het Duits. *Schommelen* daarentegen lijkt een jong woord te zijn, dat waarschijnlijk klanknabootsend ontstaan is.

3.2.3. Bijs-, bijzepaard
De dialectbenaming *bijs-, bijzepaard* werd volgens hetzelfde procédé opgebouwd: een combinatie van het werkwoord voor ‘schommelen’, in deze streek *bijzen*, met *–paard*. Verhoeven, die de benamingen voor de schommel onderzocht, gaat voor het grondwoord *bijs* uit van een grondbetekenis ‘heftig bewegen’. Deze heftige beweging is typerend voor de verschillende betekenissen van het woord *bijs*: een hevige regenbui, het rondlopen van vee en de heen- en weerbewegende schommel.

3.2.4. Wippaard(je), wippelpaard
Bij *wippaard(je)* gaat het om een samenstelling van het werkwoord *wippen* met *–paard*. *Wippen* stamt uit het Indo-Germaans. Een frequentatief bij dit werkwoord is *wippelen*: snel en vaak op en neer wippen. Deze vorm vinden we terug in *wippelpaard*.

3.2.5. Wiebelpaard
Wiebelpaard is een volksetymologische herinterpretatie van *wippelpaard*. Een intervocalische *p* wordt in het Meetjesland immers als *–b–* uitgesproken. Van de uitspraak *wibbelpaard* is de stap naar *wiebelpaard* klein, per slot van rekening kan men het schommelen op zo’n hobbelpaard ook als ‘wiebelen’ bestempelen.

maar toch het meest in de streek rond Gent en het zuidoosten van Oost-Vlaanderen zien we *wip(pe)paard*. Varianten daarvan zijn *wippelpaard* in het noorden van het Meetjesland en ten oosten van Gent. *Wiebelpaard* komt voor in het zuiden van het Meetjesland en zeldzaam verspreid in het westen van Oost-Vlaanderen. Het Meetjesland en de streek rond Gent geven ook erg vaak *hobbelpaard* als benaming, al komt dat ook in het oosten van het gebied sporadisch voor. In het uiterste oosten van Oost-Vlaanderen zien we *bijs-, bijzepaard*. In het zuidoosten van West-Vlaanderen is *rennepaard* algemeen, en verder werden in West-Vlaanderen ook *jupaard* en *jutepaard* opgetekend.

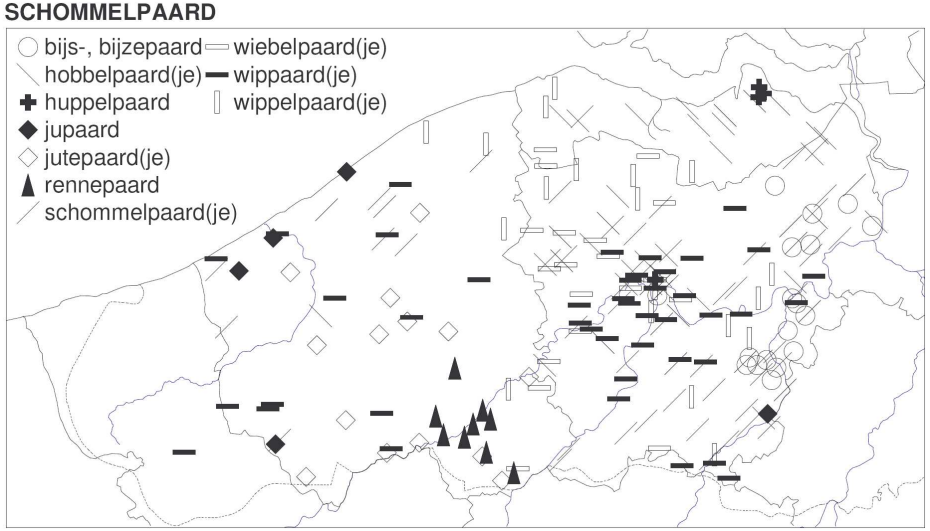

3.2. Verklaring van de dialectwoorden

3.2.1. Samenstellingen met -paard

Al deze woorden zijn samenstellingen met *-paard*. Dat is natuurlijk een verwijzing naar de vorm van het speeltuig. Die vorm is op zijn beurt weer een uitvloeisel van de talloze kinderliedjes en –rijmpjes waarbij de kinderen op de schoot op en neer wippen, een spelletje dat overal *paardjerijden* genoemd wordt – naar analogie met het schokkende zitten op een èchte paardenrug.

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze hebben gedaan bij het invullen van deze vragenlijsten. Ook niet volledig ingevulde lijsten zijn welkom. Wij beseffen dat niet alle vragen door iedereen kunnen worden ingevuld. Maar we vragen uiteraard liever wat te veel dan te weinig.

Voortgang van de redactie

Landbouw

In april is de aflevering over pluimvee afgewerkt en ingediend voor een publicatiesubsidie bij de Universitaire Stichting. Eind 2007 weten we of er subsidie beschikbaar is voor deze aflevering. Pas dan kan deze aflevering naar de drukker. We hopen ze in Oost-Vlaanderen te presenteren in januari of februari 2008, samen met de aflevering over het paard en een aflevering over het innerlijke van de mens (zie verder). Roxane Vandenberghe en Veronique De Tier zijn ondertussen bezig met de verwerking van de gegevens van kleinvee (varken, schaap, geit, konijn) en het paard.

Algemene Woordenschat

De tweede aflevering over het innerlijke van de mens is zo goed als persklaar. Het manuscript van Tineke De Pauw en Magda Devos kan na de zomer naar de drukker. Deze aflevering wordt samen met twee afleveringen van veeteelt gepresenteerd in januari of februari 2008. Meer nieuws daarover in het volgende nummer van WVD-Contact.

De gegevens in verband met school en kinderspelen zijn zo goed als volledig ingevoerd. In het voorjaar werden bijkomende mondelinge gegevens opgevraagd in Zeeuws-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen.

Rinus Willemsen vertelt in *Nehalennia* (afl. 156, blz. 45) over de bijeenkomst in Oostburg:

Op donderdag 5 april 2007 kwamen vijftien medewerkers/sters van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten bijeen in het vergaderlokaal van Sportcentrum De Eenhoorn in Oostburg. Met het zicht op de atletiekbaan was het daar goed toeven. Tineke de Pauw had ons samengeroepen om eens gezellig te praten over de vragenlijsten die betrekking hebben op de school en allerlei kinderspelen. Bijna alle medewerkers/sters kwamen uit het Land van Cadzand. Het viel ons op, dat er eigenlijk toch binnen dat gebied een heleboel verschillen waren aan te merken als er naar een woord of begrip werd gevraagd. Het was een gezellige bijeenkomst en Tineke, die alles had opgenomen, zal ongetwijfeld een rijke verzameling van woorden meegenomen hebben naar Gent.
Twee vaste medewerkers waren niet aanwezig vanwege ziekte. Het waren mw. S.de Hullu – Riemens uit Nieuwvliet en de heer W. Robijn uit Cadzand. We stuurden beiden een brief met de beste wensen voor een spoedig herstel. De heer Robijn is ondertussen helaas overleden. We bieden zijn familie onze deelneming aan.
In de dagen daarna bracht Tineke nog bezoeken aan de gesprekskringen in Terneuzen en het Land van Hulst.

Engelse *clod*, dat 'kluit' betekent. Het is niet onwaarschijnlijk dat beide woorden verwant zijn, en verwant zijn met het Nederlandse *kluit* 'kluit'. Wanneer we het WNT naslaan bij het trefwoord *kluit*, zien we inderdaad als één van de betekenissen "Dikke lap leer of stof, dien men ter reparatie op iets naait. In 't Westvl. (ook: *kleute*)."

2.2.b.5. Kultepop
De benaming *kultepop* is de enige waarvoor we geen tegenhanger vinden op de kaart 'oude lap'. Dit is logisch, omdat de vragenlijst WVD 162 nog niet opgevraagd werd in Frans-Vlaanderen. We moeten ons dus wenden tot de idiotica om wat licht te werpen op deze benaming. Het Woordenboek van het Frans-Vlaams kent *kulte* voor een kledingstuk, maar vermeldt geen vodden. Het woord *kultepop* zelf is niet opgenomen. Loquela echter kent *kulte* wel met de betekenis 'lap'. De Bo schrijft: 'een lap of kluite die zonder fatsoen op een kleed genaaid is. (…) Een versleten lap in het algemeen'. Debrabandere schrijft in het *West-Vlaams Etymologisch woordenboek*: 'kulten (…) kleren (pej.), oude kleren. Door uitbreiding betekende *kulte* ook 'lap (om een oud kledingstuk te lappen)'. Debrabandere duidt als etymologie een oorsprong vanuit het Latijnse *culcita* 'matras' aan. Deze verklaring roept enkele vragen op. We herinneren ons uit de voorgaande paragraaf immers het lemma 'kluit' uit het WNT: "Dikke lap leer of stof, dien men ter reparatie op iets naait. In 't Westvl. (ook: *kleute*). ‖ Dat kleed is al kluiten en lappen, DE BO." Het is niet ondenkbaar dat *kult* via een l-metathese uit *kluit/kleut* ontstond. Zolang er echter geen onderzoek gedaan is naar de Frans-Vlaamse benamingen voor een oude lap, kunnen we hierover niets met zekerheid zeggen.

3. Schommelpaard

3.1. Verspreiding van de dialectwoorden

Het schommelpaard mag zich verheugen in twee officiële standaardtaalbenamingen, nl. *hobbelpaard* en *schommelpaard*. Beide woorden komen ook in Vlaanderen voor, zij het opvallend minder in West-Vlaanderen dan in Oost-Vlaanderen. Verspreid over Vlaanderen,

lappenpop telkens bestaan uit samenstellingen van het plaatselijke woord voor een lap, met *pop*.
Voor één benaming hebben we echter geen vergelijkingsmateriaal, en dat is voor het woord *kultepop* in Frans-Vlaanderen. Omdat de vragenlijst WVD 162 nog niet mondeling werd opgevraagd in Frans-Vlaanderen, beschikken we ook niet over gegevens uit dat gebied.

2.2.b.1. Lap, lappe(n)pop
Het woord *lap* ontstond uit een Indo-Germaanse grondvorm die 'slap neerhangend voorwerp' betekende. Daaruit ontstond de hedendaagse betekenis 'stuk stof', en ook de betekenis met negatieve connotatie 'gescheurd stuk stof'. Kleine popjes voor kinderen maakte men vroeger natuurlijk niet met grote stukken nieuwe stof, maar met lapjes en reepjes oude stof, die ongeschikt waren voor gebruik in kleding.

2.2.b.2. Sluns, slunse(n)pop
Sluns is een bijvorm van *slons*, en ontstond uit het Middelnederlandse *slenter*. Dit woord had in het Middelnederlands de betekenis 'afgescheurde lap, flard'. *Slunse(n)pop* heeft dus precies dezelfde betekenisopbouw als *lappe(n)pop*.
Het woord *sluns* heeft in West-Vlaanderen overigens meerdere betekenissen. De oorspronkelijke betekenis is dus 'lap, oud stuk stof'. De bekende betekenis 'slordige, haveloze, vuile vrouw' ontwikkelde zich hieruit: als pars pro toto ging de benaming voor de gescheurde kleding over op de vrouw, en bij uitbreiding werd *sluns* een benaming voor een slordige of luie vrouw in het algemeen. Bij het standaardnederlandse *slons* zien we eenzelfde betekenisontwikkeling, en in de Duitse dialecten bestaat een soortgelijk verband tussen *slunts*, 'lomp', en *sluntse* of *schlunze*, die beide 'slordige vrouw' betekenen.

2.2.b.3. Vod, vodde(n)pop
De oorsprong van het woord *vod* is onduidelijk.

2.2.b.4. Klod, klodde(n)pop
In de Denderstreek zien we *klodde(n)pop*. Ook het woord *klod* is een benaming voor een oude lap. Het WNT wijst op de gelijkenis met het

Matthias Lefebvre en Tineke De Pauw zijn aan de verwerking van de gegevens en het uitschrijven van de lemmata begonnen. Het is de bedoeling deze aflevering in het voorjaar van 2008 persklaar te hebben.

Liesbet Triest maakte een lemmalijst klaar voor twee afleveringen over het lichaam. Het materiaal is zo omvangrijk dat het niet in een aflevering kan worden gepubliceerd. Zij is nu bezig met het bewerken van de gegevens voor een eerste aflevering over het menselijk lichaam. Deze aflevering zal waarschijnlijk eind 2008 klaar zijn. Daarna volgt nog een aflevering over gezondheid en bewegingen.

Evelien Van Renterghem bereidt ondertussen de laatste vragenlijsten in verband met de algemene woordenschat voor. Zij test die uit in gespreksgroepen verdeeld over het hele gebied.

Dialectologisch werk van studenten

Voor het vak dialectologie, dat gedoceerd wordt door Jacques Van Keymeulen, hebben twee studenten een jaarwerk gemaakt over de vogels. Ze hebben op basis van de gegevens van de drie regionale woordenboeken taalkaarten getekend van de benamingen voor de witte kwikstaart en het winterkoninkje, aangevuld met een commentaar bij de boeiende dialectwoorden voor deze beide vogels.

Twee andere studenten maakten een bachelorscriptie op basis van onze woordenboekgegevens. Ruben Tollet besprak de woorden voor de sperwer en tekende twee kaarten op basis van recent en ouder materiaal. Melissa Van Crombrugghe besprak de woorden voor het kikkervisje.

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur enkele bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad Nehalennia. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd. Het is

de bedoeling deze gegevens ook te gebruiken voor overzichtskaarten van het hele zuidelijke taalgebied.

Variaties vzw. Vlaamse Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed

Sinds 1 maart is Veronique De Tier twee dagen per week stafmedewerker van de koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed in Vlaanderen, Variaties vzw. Deze organisatie zal tweejaarlijks een Vlaamse dialectendag organiseren. De tweede Vlaamse Dialectendag vindt plaats op 24 mei 2008 in Leuven. Als thema is gekozen voor bier. Leuven is immers een brouwersstad. In een volgend nummer van WVD-Contact krijgt u meer informatie, maar u kunt uiteraard de datum nu al noteren in uw agenda.

Variaties vzw is een koepelorganisatie van een vijftiental dialectverenigingen in heel Vlaanderen. Het is de bedoeling dat de lidverenigingen elkaar informeren en helpen bij het opstarten of uitvoeren van allerlei activiteiten en gezamenlijk deelnemen aan landelijke evenementen zoals de Week van de Smaak, de Cultuurmarkt, enz. De Cultuurmarkt vindt plaats op 26 augustus 2007 in Antwerpen.

Bent u ook lid van een dialectvereniging in Vlaanderen, maar is uw vereniging nog geen lid van Variaties vzw, en wilt u meer informatie over de koepelorganisatie, dan neemt u het best contact op met Veronique De Tier, variaties@huisvanalijn.be, Kraanlei 65, 9000 Gent.

dat dit *–mie* als een affectief suffix geherinterpreteerd werd, en zo op een (affectief beladen) voorwerp als een pop overgedragen kon worden.
Bij *poppekind* zien we een samenstelling van *pop* met *kind*. In veel (meisjes)spelletjes fungeert de pop als 'kind' van het meisje, en de benaming *poppekind* ontstond waarschijnlijk vanuit dit spel.
Het woord *kallepop* komt enkel voor in Kortrijk, en we vinden de verklaring in het West-Vlaams Etymologisch woordenboek van Frans Debrabandere. *Kallepop* lijkt een contaminatie te zijn van *kallemoei,* een benaming voor een stropop of vogelverschrikker, met *pop*.

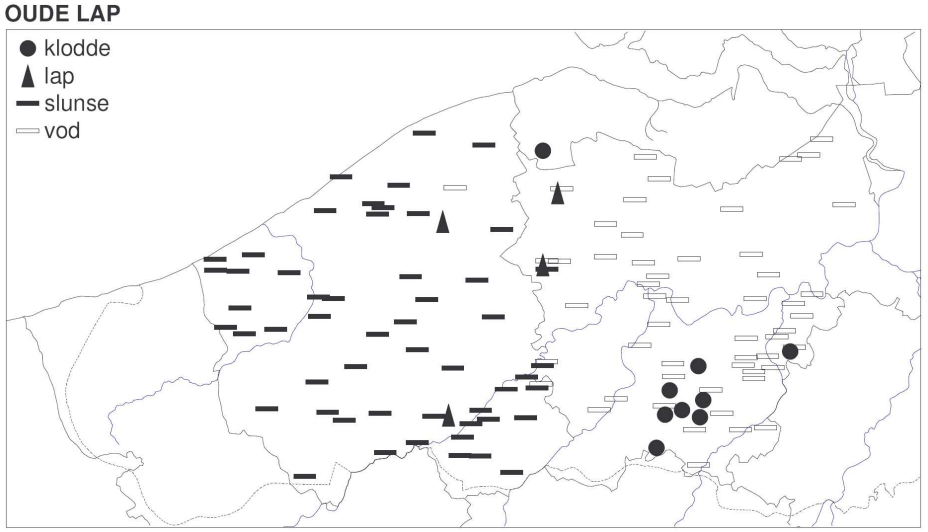

2.2.b. Lappenpop
Interessanter zijn de benamingen voor de lappenpop. Hierin vinden we de benamingen voor oude lappen terug. We vergelijken de kaart daarom eerst met die van de benamingen voor een oude lap.
Beide kaarten vertonen een identieke geografische verspreiding. *Slunse* en *slunsepop* komen voor in West-Vlaanderen, *vod* / *vodde(n)pop* in Oost-Vlaanderen en *klod* / *kloddenpop* in de streek beoosten de Schelde. De benaming *lappenpop* vormt een uitzondering; deze komt immers veel vaker voor dan het woord *lap*. Waarschijnlijk is het woord *lappenpop* onder invloed van de standaardtaal de Vlaamse dialecten binnengesijpeld… Het is dus duidelijk dat deze benamingen voor de

Gent en Nederename). In West-Vlaanderen is enkel *kallepop* in het Kortrijkse een alternatief voor *pop*.

Voor lappenpop (zie voor de kaart op de voorpagina van dit WVD-Contact) is er duidelijk meer variatie. In West-Vlaanderen zegt men nagenoeg overal *slunse(n)pop*. In Oost-Vlaanderen is het courantste woord *vodde(n)pop*, dat ook enkele keren in West-Vlaanderen opgetekend werd. In het zuidoosten van Oost-Vlaanderen komt *klodde(n)pop* vaak voor, en in Zeeuws-Vlaanderen en verspreid over Oost-Vlaanderen ook het Standaardnederlandse *lappenpop*. Een Frans-Vlaams gebiedje met *kultepop* vervolledigt de kaart.

2.2. Verklaring van de dialectwoorden

2.2.a. Pop

Het woord *pop* ontstond waarschijnlijk al in het Oudgermaans, en kent ook de tegenhanger *poupée* in het Frans. Alhoewel de woorden erg gelijkend zijn, is verwantschap nog niet met zekerheid aangetoond. De samenstellingen *poppemie*, *poppekind* en *kallepop* zijn interessanter.
Mie is een verkorting van *Maria* of *Marie.* De samenstelling *poppemie* doet ons denken aan eigennamen als *Annemie* en *Jozemie*. Het lijkt erop

Proefschrift Kathy Rys

Op 9 mei was het WVD aanwezig op de doctoraatsverdediging van Kathy Rys. Zij werkte enkele jaren geleden als redacteur van het WVD,

maar heeft de dialect-woordenschat verlaten en is zich met de uitspraak van het dialect gaan beziggehouden. Ze schreef een Engels proef-schrift met de titel *Dialect as a second language: Linguistic and non-linguistic factors in secondary dialect acquisition by children and adolescents.* Daarbij onderzocht ze het dialect van Maldegemse jongeren die niet in het dialect zijn opgevoed. Wij feliciteren onze collega van harte voor het prachtige werk dat ze heeft afgeleverd!

Familienieuws

Op onze vakgroep mochten we de voorbije maanden ook twee geboortes vieren. Collega Gunther De Vogelaer werd op 16 februari voor het eerst vader. Zijn dochter kreeg de naam Delphine. En ook de WVD-redactie mocht een nieuwe spruit verwelkomen. Roxane Vanden-berghe beviel op 20 mei van haar eerste dochter, Zita (foto). Kasper en Tobias kregen er een zusje bij. Van harte proficiat aan de gelukkige ouders!

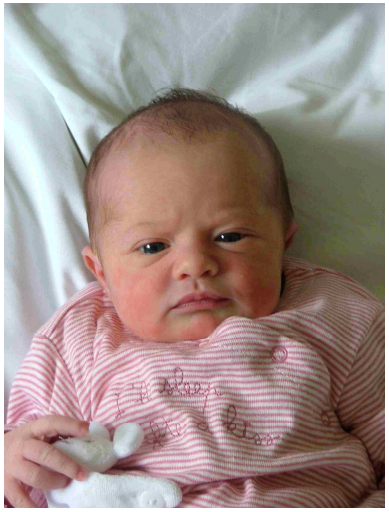

Dialectendag 17 maart 2007 in erfgoedcentrum Lamot

Op 17 maart 2007 was het weer zover. De tweejaarlijkse Nederlandse dialectendag van de Stichting Nederlandse Dialecten die alternerend twee keer in Nederland en een keer in Vlaanderen plaatsvindt, was deze keer te gast in Mechelen. Het thema was dialect en spel.

De dag werd geopend door gedeputeerde L. Helsen van de provincie Antwerpen. In het ochtendprogramma waren er enkele lezingen, met als bekende Vlaming de verkouden Marc Reynebeau die over de taaltoestand in Vlaanderen sprak. De heer Reijnders had het over het spelelement in tv-spelletjes zoals Idool. Rob Belemans bracht verslag uit over de dialectenquête die vorig jaar is gehouden in Vlaanderen en Nederland. De teksten hiervan zijn te vinden in het negende dialectenboek, dat op het eind van het ochtendgedeelte aan gedeputeerde L. Helsen werd aangeboden. Traditioneel verschijnt dat dialectenboek immers op de dialectendag zelf. Het is al het negende kleurrijke boek in de reeks, dit keer een kanjer van 432 bladzijden. Roxane Vandenberghe publiceerde hierin een artikel over de West-Vlaamse woordenschat, Tineke De Pauw over de Oost-Vlaamse en Veronique De Tier over de Zeeuwse woorden i.v.m. kinderspel.

Tineke De Pauw gaf op de dialectendag samen met onze Limburgse collega Ronny Keulen een workshop. Zij presenteerden daar gegevens die gebaseerd zijn op de vragenlijsten voor school en kinderspel. Aan de hand van tien dialectkaarten lieten ze het publiek kennismaken met de verschillende dialectbenamingen in Vlaanderen, Brabant en

1.2.3. Kleuterspaan, kloterspaan en klutterspaan

Dan resten ons nog de benamingen *kleuterspaan*, *kloterspaan* en *klutterspaan*. Deze benamingen zijn samenstellingen, waarvan het eerste deel teruggaat op de werkwoorden *kleuteren*, *kloteren* en *klutteren*. Het is niet duidelijk in hoeverre deze werkwoorden met elkaar verwant zijn. Wel duidelijk is dat het opnieuw gaat om afgeleiden van een klanknabootsende grondvorm met als betekenis ‘korte, rammelende geluiden maken’. *Klutter* vinden we overigens met dezelfde betekenis terug in het noordwestvlaamse *kluttergeld*, waarmee muntgeld aangeduid wordt. We maken hierbij ook nog de bedenking dat het woord *kleuterspaan* ondertussen een herinterpretatie ondergaan kan hebben, waarbij het eerste deel als ‘kleuter, klein kindje’ aangevoeld wordt. Het unicum *kleuteraar* is een afleiding van het werkwoord *kleuteren*.

Het tweede deel van de samenstelling, *spaan*, heeft als hedendaagse betekenis ‘houten gereedschap bestaande uit een blad met steel’ (vgl. roeispaan). Alhoewel een rammelaar een ‘gevuld’ blad heeft, is de uiterlijke gelijkenis vanzelfsprekend. In het unicum *kleuterdoos* slaat *doos* natuurlijk op het holle onderdeel, waarin rammelende kleine voorwerpjes gevat zitten.

2. Pop en lappenpop

2.0. Inleiding

Kleine kindjes hebben vaak behoefte aan wat troost, en een kleine lappenpop is al eeuwenlang de steun en toeverlaat van baby’tjes. Omdat de woorden bijeen horen, vermelden we hier ook even het begrip ‘pop’.

2.1. Verspreiding van de dialectwoorden

Er is een groot verschil in het aantal dialectwoorden voor pop en voor lappenpop. Als we de kaart ‘pop’ bekijken, zien we dat het woord *pop* erg algemeen gebruikt wordt in Vlaanderen. In Oost-Vlaanderen noteren we enkele afwijkende samenstellingen, zoals *poppekind* (verspreid over de provincie) en *poppemie* (het Waasland, het Zeeuwse Nieuw-Namen,

opgetekend werden, zijn *kleuteraar* in Waarschoot, *kleuterdoos* in Waregem en *ruttelspaan* in Ettelgem.

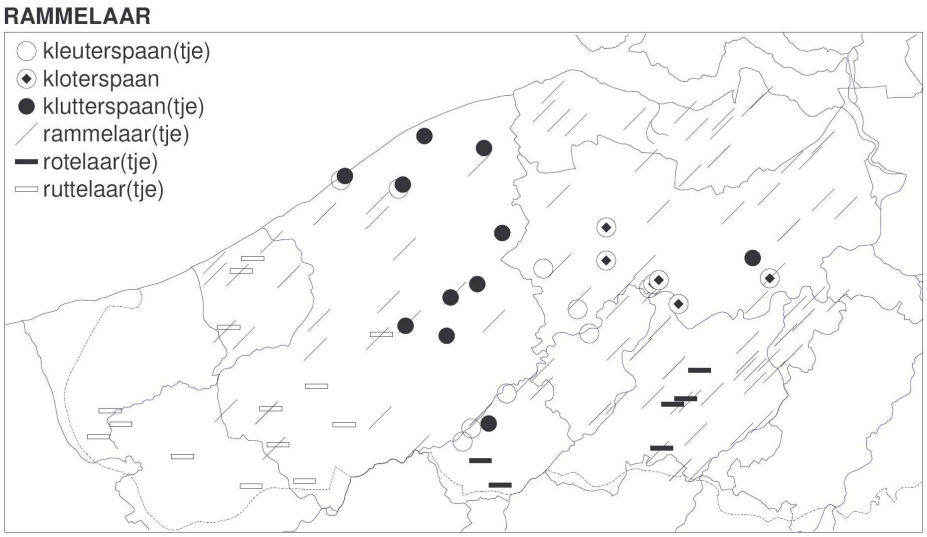

1.2. Verklaring van de dialectwoorden

1.2.1. Rammelaar

Rammelaar is een afleiding van het werkwoord *rammelen*, een Nederlandse bijvorm van *rommelen*. *Rommelen* kent varianten in alle Germaanse talen en ontstond waarschijnlijk al in het Oudgermaans, als klanknabootsend woord met betekenis ‘door heen en weer bewegen geluid maken’.

1.2.2. Rotelaar, ruttelaar

Rotelaar en *ruttelaar* ontstonden op dezelfde wijze als *rammelaar*. Deze woorden zijn afgeleiden van resp. *rotelen* en *ruttelen*, beide nevenvormen van *reutelen*. Ook dit woord gaat terug op een Oudgermaans woord voor ‘geluid maken’. *Reutelen* is een frequentatief, wat erop wijst dat het geluid van korte duur is, en erg vaak herhaald wordt. Het unicum *ruttelspaan* is een samenstelling van *ruttelen* met *spaan*, dat verderop besproken wordt.

Limburg. Het publiek was zeer enthousiast. Veronique De Tier gaf een workshop over museale toepassingen van dialectopnames. Verder was er ook een workshop over een grensoverschrijdend project met kinderliedjes in Brabant (Harba Lorifa) en een over chattaal.

De Brabantse groep Zakdoek was tijdens de pauze in het middaggedeelte een groot succes. Zoals gewoonlijk was er ook een boekenmarkt en het speelgoedmuseum demonstreerde er allerlei spelletjes. De helft van het publiek deed ook mee aan een van de vier dialectwandelingen door Mechelen. Het werd een geslaagde dag.

De volgende Nederlandse Dialectendag wordt in maart 2009 gehouden in Drenthe, in het noorden van Nederland. Maar als dat te lang duurt of te ver weg is, in 2008 is er nog een Vlaamse dialectendag in Leuven.

Wie geïnteresseerd is in het negende dialectenboek kan het bestellen bij de Stichting Nederlandse Dialecten (snd@mail.be) of bij het WVD (09 2644073). Het boek kost 15 euro.

De Brabantse groep Zakdoek gaf een gesmaakt optreden

Dialectveertiendaagse in Mechelen

Onmiddellijk na de dialectendag volgde in het erfgoedcentrum Lamot een dialectveertiendaagse. Jacques Van Keymeulen verzorgde er op 21 maart een lezing over de dialecten in Vlaanderen. Op 28 maart was er een lezing over Brabantse stadsdialecten door prof. dr. S. De Vriendt. Op het afsluitende evenement op 1 april traden enkele Brabantse cabaretiers op. Ook tijdens de dialectveertiendaagse kenden de dialectwandelingen een groot succes.

Streektaalconferentie Noordwolde

Op 25 mei is in Noordwolde, in het noorden van Nederland, de tweede internationale streektaalconferentie gehouden. Veronique De Tier sprak er samen met Rob Belemans over wat er in Vlaanderen allemaal gedaan wordt rond dialecten en hoe dat beleidsmatig ondersteund wordt. Dit initiatief is een vervolg op de eerste streektaalconferentie die vorig jaar in Maastricht werd gehouden.

School van Toen

In het kader van de WVD-aflevering *School & spel*, trokken enkele WVD-redacteuren op donderdag 7 juni naar de School van Toen. Dit schoolmuseum bevindt zich in het hartje van Gent en bezit een indrukwekkende

Van kleuterende kleuters…

0. Inleiding

U heeft het vast al gemerkt aan de vragenlijsten die u de laatste tijd kreeg: het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten is momenteel bezig met een aflevering over school en kinderspelen. Eén van de onderdelen van de nieuwe aflevering wordt het hoofdstukje ‘babyspelletjes’. Alhoewel baby’tjes nog heel klein zijn, beschikken zij over hun eigen speelgoed en spelletjes. In dit artikel bekijken we de dialectbenamingen voor de begrippen ‘rammelaar’, ‘pop – lappenpop’ en ‘schommelpaard’. We bekijken telkens eerst de verspreidingskaart, en gaan daarna wat dieper in op de oorsprong van de dialectwoorden.

1. Rammelaar

1.0. Inleiding

Een babyspeeltje bij uitstek is de rammelaar. Dit voorwerp wordt door Van Dale als volgt omschreven: ‘stuk speelgoed voor zeer jonge kinderen, gewoonlijk bestaande uit een hol voorwerp (…) waarin zich één of meer losse balletjes bevinden’. Het rammelen is natuurlijk essentieel bij dit speelgoed, en dat weerspiegelt zich in de naamgeving.

1.1. **Verspreiding van de dialectwoorden**

Op de kaart zien we alvast enkele gebiedsvormende dialectwoorden. Het Standaardnederlandse woord *rammelaar* zien we vooral in Zeeuws-Vlaanderen. In Vlaanderen komt het sporadisch voor en in Frans-Vlaanderen ontbreekt het volledig. In het zuidoostelijke puntje van West-Vlaanderen en in de streek tussen Schelde en Dender in Oost-Vlaanderen werd *rotelaar* opgetekend; in Frans-Vlaanderen, Veurne-Ambacht en de streek van Ieper-Poperinge komt *ruttelaar* voor. De benamingen *kleuterspaan*, *kloterspaan* en *klutterspaan* vormen samen een groot gebied op de grens van West- en Oost-Vlaanderen. *Klutterspaan* komt voornamelijk voor in de Westvlaamse Polders en het Houtland (en in Stasegem en Lokeren), *kleuterspaan* is in beide provincies langs de Leie te vinden (plus in Aalter) en *kloterspaan* werd opgetekend in de streek boven Gent, en in Zele. Enkele unica die nog

3. Besluit

In dit artikeltje hebben we de naamgeving aan de kleuterschool in de Vlaamse dialecten overschouwd. We hebben moeten vaststellen dat er weinig dialectspecifieke neutrale benamingen voor de kleuterschool worden aangetroffen. Neutrale namen voor soorten scholen (lager, middelbaar, universiteit, enz.) zijn vaak van bovenaf verspreid. Dat zie je ook aan het kaartbeeld van dergelijke woorden. Er is geen opvallende gebiedsvorming. Zo ook voor de kaart van de neutrale benamingen voor de kleuterschool. Zodra we in het informele register terechtkomen, ondervinden we dat spottende of negatieve benamingen voor de kleuterschool talrijker en gekleurder zijn. Bovendien vormen de verschillende woorden voor de kleuterschool duidelijke gebieden op de woordkaart.

Matthias Lefebvre

Bibliografie

Bruylant, K., In de klas en op de speelplaats. Woordenschat in verband met de school in de Denderstreek, onuitgegeven scriptie aan de Universiteit Gent, 2004.
Claeys, H., Vlaams dialectenwoordenboek, Antwerpen: Artus, 2001.
De Bo, L.L., *Westvlaams Idioticon*, Gent, 1873.
Debrabandere, F., *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij L. J. Veen, 2002.
Den Boon, T. & D. Geeraerts, *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal*, 14e herz. uitg., Utrecht: Van Dale Lexicografie, 2005.
Dierickx, G., *Dendermonde: volkstaal, types, bijnamen*, Dendermonde: Uitgeverij De Hauwere, s.d. (vòòr 1979).
Joos, A., *Waasch Idioticon*, Gent – Sint-Niklaas, 1900.
Lievevrouw-Coopman, L., *Gents Woordenboek*, 1950-1955.
Moeyaert, C., *Woordenboek van het Frans-Vlaams*, Leuven: Davidsfonds, 2005.
Schuermans, L.W., *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, Leuven, 1865-1870.
Teirlinck, Is., *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon,* Gent: Siffer, 1908-1921.
Vanmaelsaeke, L., *Woordenschat in verband met school in West-Vlaanderen*, onuitgegeven scriptie aan de Universiteit Gent, 2006.
Van Veen, P.A.F. & N. Van der Sijs, *Van Dale Etymologisch Woordenboek. De herkomst van onze woorden*, Utrecht/Antwerpen, 1997.
Verwijs, E. & J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*, 's-Gravenhage: Nijhoff, 1882-1952.
WNT = Woordenboek der Nederlandse Taal, 's-Gravenhage / Leiden, 1863-1998.

collectie schoolmeubilair, didactisch en iconografisch materiaal. Daarnaast vindt men er alles over de geschiedenis van het onderwijs in het algemeen en van het Gentse onderwijs in het bijzonder. Allerhande schoolmateriaal wordt thematisch voorgesteld in de verschillende lokalen van het schoolgebouw uit 1901, ontworpen door Charles Van Rijsselberghe. Een vriendelijke gids, zelf een oud-leraar, maakte ons wegwijs in het museum. De hal beneden geeft een algemeen beeld van het onderwijs aan de hand van voorwerpen, foto's, documenten, rapporten, erekaarten en medailles. Op de benedenverdieping is er een klas voorbehouden voor muziek, handwerk en tekenen. In een ander lokaal komen godsdienst, zedenleer, opvoedkunde en Frans aan bod. De eerste verdieping telt vier lokalen. Achtereenvolgens worden Nederlands, wiskunde, de 'klas van toen', geschiedenis, aardrijks-kunde, natuurkunde en biologie voorgesteld.

Opmerkelijk is 'de klas van toen': een klaslokaal zoals het er in de eerste helft van de 20ste eeuw uitzag. Op de schoolbanken vind je lei en griffel, achteraan staat een kachel, aan de kapstok hangen schorten en tegen de muur staan klompen. Onze gids gaf ons de nodige uitleg en we kregen voldoende de tijd om rond te kijken en om foto's te nemen. In onze aflevering zullen zeker foto's van schoolmateriaal uit het museum worden opgenomen.

Onze collega Matthias krijgt even ezelsoren op…

Voordrachten door de WVD-redactie

Zoals gewoonlijk waren heel wat redacteuren weer graag geziene gasten op lezingen in het Vlaamse land en elders. Magda Devos sprak in Poperinge op 7 februari 2007, voor Rotary Poperinge: *De dialecten van de Westhoek in het Vlaamse taallandschap* en in Kortrijk op 7 maart 2007 voor Business Professional Women, afdeling Kortrijk: *De dialecten van Kortrijk en omgeving in het Vlaamse taallandschap*. In Gent was ze te gast op 8 juni 2007 voor Seniorenvereniging De Vlaschaard: *het Gentse dialect in zijn taallandschap*.

Ook Jacques Van Keymeulen sprak in Gent op 8 maart 2007 over *Taallandschappen* in het kader van 'De Ontgrenzing 2007'. Hij sprak ook nog tijdens de Dialectveertiendaagse in Mechelen op 21 maart. Op 20 april 2007 sprak hij voor de Marnixring Hippoliet Van Peene over '*De positie van het Gents in het Oost-Vlaamse taallandschap*'. Op 5 juni was hij te gast in Bissegem bij 'Markant' waar hij vertelde over '*De positie van het Kortrijks in het West-Vlaamse taallandschap*'.

Veronique De Tier gaf op 16 maart een korte presentatie op het streektaaloverleg en op 17 maart op de dialectendag een workshop over de *Taalkamer* en *de Zeeuwse Klapbank*. Ze was op 21 maart te gast bij de Heemkundige kring van Oostburg, waar ze *De Zeeuwse Klapbank* toelichtte, de werking van het WVD en de geschiedenis van het Zeeuws-Vlaamse dialect besprak. Ze sprak op 28 maart in Sint-Niklaas over de Vlaamse dialecten. Op de streektaalconferentie in Noordwolde op 25 mei sprak ze samen met Rob Belemans over beleidsontwikkeling en ondersteuning van de dialecten in Vlaanderen en Zeeland.

Tineke De Pauw verzorgde op de dialectendag in Mechelen op 17 maart samen met Ronny Keulen een workshop over de woordenschat van kinderspelen.

Ook Hugo Ryckeboer blijft nog altijd actief. In het najaar van 2006 en het voorjaar van 2007 gaf hij verschillende lezingen in het Vlaamse en

Een *kadolleke* wordt door Lievevrouw-Coopman omschreven als een 'kindje' of een 'lief, bevallig meisje'. Het *Algemeen Vlaamsch Idioticon* van Schuermans kent het woord *kadulleke* met 'troetelkind' als betekenis. Volgens Schuermans komt *kadul* van het middeleeuwse Latijnse *cadulus*, 'iemand die gedurig dreigt te vallen, zoals een klein kindje'. Op zijn beurt zou *cadulus* afgeleid zijn van het Latijnse woord *cadere*, dat 'vallen' betekent. Kadolleke met de betekenis 'kleuter, peuter' vinden we terug in het heemkundige werk *Dendermonde: volkstaal, typen, bijnamen*. Daar is ook sprake van de *kadollekesschaul*.
Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat ook wij *kadolletjeschool* in Dendermonde optekenden.

Het *WNT* kent *pee* in eerste instantie als 'vader', dat een verkorting zou zijn van *peer,* uit Frans *père*. In het algemeen wordt *pee* ook gebruikt voor een man, een kerel. Een *peetje* zou dan gewoon een 'klein mannetje', een 'klein kereltje', en bij uitbreiding een 'kleintje' kunnen zijn. Dat zou de benaming *peetjesschool* voor kleuterschool kunnen verklaren.
Peetjesschool horen we in Sint-Gillis-bij-Dendermonde en in Lebbeke.

Een *tjiep* kennen we als een kinderwoord voor kuiken (*WNT* sub *tjiep* II). Daarnaast, schrijft het *WNT*, wordt het bij uitbreiding, in verkleinvorm, ook voor een lief kindje gebruikt. *Tjiep* is een afleiding van het werkwoord *tjiepen*, dat in de eerste plaats 'piepen' betekent, namelijk een dun, hoog geluid produceren. Daarnaast slaat *tjiepen* ook op mensen, namelijk wanneer ze huilen. Voor de WVD-aflevering over het lichaam is het begrip huilen al opgevraagd: *tjiepen* blijkt vooral te worden gebruikt in de dialecten van Gent en omgeving (Drongen, Sint-Amandsberg, Heusden). Voor *tjiepjesschool* kunnen dus twee benoemingsmotieven tezamen in het geding zijn: enerzijds wordt het kleine kind vergeleken met een klein dier, namelijk een kuikentje, anderzijds roept ook het gemoedelijke werkwoord *tjiepen* de gedachte op aan iets wat kleine kinderen gemakkelijk doen: huilen.
Tjiepjesschool komt voor in Heusden.

Petietjesschool met *patietjesschool* als lexicale variant komt voor in Meerbeke.

Bukkel in *bukkelschooltje* is waarschijnlijk een variant van *pukkel*, *peukel,* in oorsprong verkleinvormen van *puk* en *peuk*. Het *WNT* kent *puk* in de eerste plaats als een geringschattende benaming voor een kleine, zwakke of onaanzienlijke persoon. Daarnaast is *puk* een schertsende of liefkozende benaming voor een klein kind. (*WNT* sub puk II). De verwante vormen *peuk* en *peukel* verwijzen volgens het *WNT* specifiek naar een dwerg, een levend wezen dat niet volgroeid is, dat te klein is voor zijn leeftijd. Aangezien kleuters kleine mensjes zijn, is de link vlug gelegd.
Bukkelschooltje is in Torhout opgetekend.

Fruts is een klankvariant van *pruts,* zoals ook *frul* een variant is van *prul.* Alle vier deze vormen bevinden zich in dezelfde betekenissfeer. Alle duiden ze op iets van geringe waarde, en vandaar ook op iets kleins, zoals een klein kind. Zo verklaart het WNT *pruts* onder meer als 'kleine persoon, dreumes' (sub *pruts* I). Terwijl dit woord en zijn verwanten in toepassing op zaken een enigszins geringschattende bijklank hebben, kunnen ze met betrekking tot kinderen (ook) in positieve zin worden gebruikt, met name als troetelnaam.
Frutsschooltje komt voor in De Panne, Esen en Gijverinkhove. *Prutsschool* horen we in Beselare en Loquela heeft het opgetekend in Geluwe.

Kaba is volgens het *Waasch Idioticon* van Joos gelijk aan *kabas*, dat ontleend is aan het Franse *cabas* en dat 'armkorf' betekent. Joos kent *kabaskensschool* in de betekenis van 'bewaarschool'. In de West- en Oost-Vlaamse dialecten wordt *kabas* gebruikt voor een boodschappentas. Waarschijnlijk slaat het in *kabasjesschool* op een speciaal zakje of tasje waarin de kleintjes een beetje mondvoorraad meedroegen naar school. Het *Vlaams dialectenwoordenboek* van Claeys kent *kabas* wel als een koosnaampje voor een kleuter of een kereltje.
Kabasjesschool is voor het WVD enkel in Aalst opgetekend.

Franse land. Hij sprak op 14 september 2006 in Ieper en op 28 december 2006 in Melle voor een afdeling van de Orde van den Prince en op 18 oktober 2006 in Veurne voor Neos over de taal en taaltoestand in Frans-Vlaanderen. Hij sprak ook over de herkomst, betekenis en verspreiding van onze familienamen op 26 oktober 2006 in Hoogstraten en op 29 november 2006 in Wervik, telkens voor Neos, en op 16 februari 2007 in Berlare voor de Heemkundige Kring. Op 7 december 2006 sprak hij in Geluwe voor Neos over het dialect van Geluwe in het Vlaamse taallandschap. Op 28 oktober 2006 organiseerde hij een Journée d'études in Rosendael (Duinkerke) over Le Patrimoine flamand de France dans son contexte socioculturel en hij hield er een lezing over Le flamand: un patrimoine linguistique commun caractérisé par des évolutions sociales très différentes des deux cotés de la frontière.

Artikelen in de marge van het project

Enkele redacteuren stonden in voor een regiobijdrage in het negende Dialectenboek. Veronique De Tier schreef *Schietebroek … in de wei'oek. De benamingen voor enkele kinderspelen in de Zeeuwse Dialecten* in Het dialectenboek 9. Dialect in het spel, blz. 195-222 en was samen met Ronny Keulen en Jos Swanenberg redacteur van dit negende dialectenboek. In Nehalennia (maart 2007, afl. nr 156) schreef ze naar aanleiding van het dialectenboek ook over kinderspelen: *Kletterboeren, roskieën of knevelen: pinkelen in het Zeeuws. Kinderspelen in Zeeland* (2). Roxane Vandenberghe schreef in het al eerder genoemde dialectenboek *Marbelen of pekkelen? Ienkelen of buksje over d'hage? Katje-d'raan of katje-duuk? Met 't sjchietlap of met de klakkebusse? Op de renne of op e sliere? Wat spelen we vandaag in West- en Frans-Vlaanderen?* (blz. 349-376) en Tineke De Pauw schreef *Giezegijzen biezebijzen. Kinderspel en kindertuig in Oost-Vlaanderen* (blz. 319-348). Ook in Biekorf verschenen bijdragen van het WVD. Liesbet Triest schreef in Biekorf (afl. 1, maart 2007, blz. 43-49) over *benamingen van lichaamsdelen in de Vlaamse dialecten: tussen uniformiteit en verscheidenheid*. Evelien Van Renterghem schreef (afl. 2, juni 2007, blz. 113-117) over *de benamingen voor de knieholte in de Vlaamse, Brabantse en Limburgse dialecten*.

Spelen in het fröbeltje en in de krutjesschool

0. Inleiding

De WVD-redactie bereidt momenteel een aflevering over school en kinderspelen voor. Eén van de eerste lemma's van de WVD-aflevering 'School en Kinderspelen' zal kleuterschool zijn. Dit artikeltje gaat over de neutrale en de spottende benamingen voor de kleuterschool. Het kleuteronderwijs in Vlaanderen, Frankrijk en Nederland is lichtjes anders georganiseerd. In Vlaanderen en Frankrijk wordt een kind tot het eerste kleuterjaar toegelaten in zijn derde levensjaar, en ten vroegste vanaf de exacte leeftijd van 2,5 jaar. Vanaf zes jaar maakt een kind dan de overgang naar de basisschool. In Nederland daarentegen maakt het kleuteronderwijs deel uit van het lager onderwijs en loopt de kleuter pas vanaf vier jaar school. In wat volgt worden de benamingen voor de kleuterschool in de West-, Oost-, Zeeuws- en Frans-Vlaamse dialecten besproken. Hierbij bekijken we eerst de verspreidingskaart van de neutrale benamingen voor de kleuterschool. Vervolgens nemen we dan de woordkaart van de spottende benamingen voor de kleuterschool onder de loep.

1. Neutrale benamingen voor de kleuterschool

Op de kaart is af te lezen dat de dialecten geen woorden voor de kleuterschool kennen die ook niet in het Algemeen Nederlands voorkomen, ook al zijn *bewaarschool(tje)* en *fröbelschool(tje)* enigszins verouderde standaardwoorden. Naar de etymologische oorsprong van het AN-woord *kleuter* in *kleuterschool(tje)* kan men alleen maar gissen. Volgens het *Middelnederlands Woordenboek* (MNW) is het zelfstandig naamwoord van het werkwoord *cloteren*, *cleuteren* afgeleid. Uit de eerste betekenis van *cloteren*, namelijk 'kloppen, herhaaldelijk slaan', zou de afgeleide opvatting 'klein maken' moeten zijn ontstaan. Een mogelijk bewijs daarvan is het zelfstandig naamwoord *cloteringe* dat 'kleinigheid' betekent. *Kleuter* zou dus kunnen wijzen op het kenmerk 'klein'. Of is een *kleuter* in letterlijke zin een kind dat hele dagen loopt

Schijtschool(tje) horen we frequent in het noorden van West-Vlaanderen, sporadisch in het zuidoosten van West-Vlaanderen en in het Meetjesland in Oost-Vlaanderen. Ook in Laarne en Zele is het woord geattesteerd.
Het element *pap-* in *pap-, pappeschool(tje)* zinspeelt erop dat de kinderen van de kleuterschool nog veel pap eten (of drinken), wat als typisch kindervoedsel wordt beschouwd. De *papschool* is dus de school van de 'papeters'.
We horen het frequent in Oost-Vlaanderen beoosten de Schelde, sporadisch in het zuiden van West-Vlaanderen en in het noordoosten van Oost-Vlaanderen, en zeldzaam in Zeeuws-Vlaanderen. Ook in Oeren en Beernem wordt het gezegd.

2.2. Krut-, krutjesschool(tje) – petietjesschool – bukkelschooltje – frutjesschool – prutsschool – kabasjesschool – kadolletjesschool – peetjesschool – tjiepjesschool

Krut in *krut-, krutjesschool(tje)* vinden we terug in het *West-Vlaams etymologisch woordenboek* met onder andere de betekenis 'klein, maar slim kind'. Verder komen *krutte*, *kreute* en *krote* ('kindje') voor in De Bo, net als *kreutschool* en *krutschool*, 'eene school voor kreuten of kleene kinders'. *Krut*, *kreute* en *krote* zijn vermoedelijk verwant met het zelfstandig naamwoord *krot*. In het *WNT* lezen we dat *krot* naast 'een oud vervallen huis', ook de betekenis heeft van 'iets dat klein in zijn soort is', waaronder de schertsende benaming voor een klein kind (*WNT* sub krot II).
Krut-, krutjesschool(tje) komt algemeen voor in de streek van Ieper-Poperinge, frequent in Veurne-Ambacht en in het zuiden van Frans-Vlaanderen.

Patieter en *petieter* zijn volgens het *WNT* vervormingen van het Franse *petit*. Ze worden vooral in het Zuid-Nederlandse taalgebied gebruikt om iets kleins aan te duiden, en verder ook als troetelnaam voor een kind (*WNT* sub *petieter*). Teirlinck en Lievevrouw-Coopman kennen *patieter* ook als 'klein kind'.

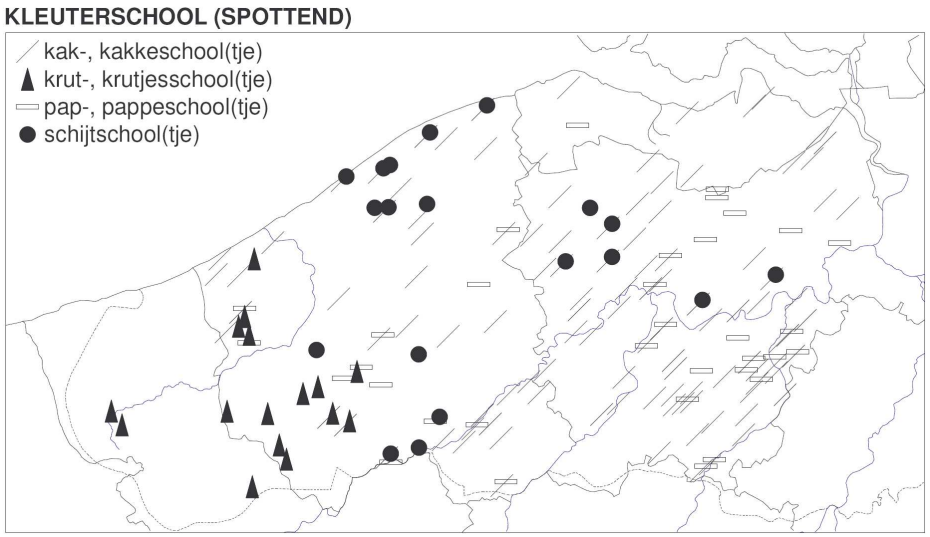

2.1. Kak-,kakkeschool(tje) – schijtschool(tje) – pap-, pappeschool(tje)

De woorden *kak-* en *schijt-* in respectievelijk *kak-, kakkeschool(tje)* en *schijtschool(tje)* verwijzen naar de onzindelijkheid van jonge kleuters. Vroeger was het vrij uitzonderlijk dat kinderen naar school kwamen met een luier aan hun bips. De meeste mensen stuurden toen hun kinderen pas naar school als ze zindelijk waren. Ouders die dat moment niet afwachtten en hun kind toch naar school brachten met een luier aan zijn bips, werd door de goegemeente zelfs een gebrek aan beschaving en fatsoen verweten. Hoe dan ook echter waren ongelukjes niet te vermijden, en zo kreeg de kleuterleidster naast haar pedagogische taken ook het karwei toebedeeld om kinderen te wassen en te verschonen. Sinds de opkomst van de moderne wegwerpluiers, die ook in bevuilde toestand niet onaangenaam koud en nat aanvoelen zoals destijds de traditionele flanellen exemplaren, worden kinderen later zindelijk dan vroeger. Vooral in de eerste kleuterklas zijn pamperdragertjes tegenwoordig verre van uitzonderingen, integendeel. Daar hebben de kleuterleidsters echter nog maar weinig last van, gezien juist de samenstelling van die moderne luiers.
Kak-, kakkeschool(tje) komt algemeen voor in Oost-Vlaanderen, frequent in West-Vlaanderen en sporadisch in Zeeuws-Vlaanderen.

te *kloteren*, *kleuteren* of *klutteren* met zijn *kloter-, kleuter-* of *klutterspaan,* zoals de rammelaar in de dialecten wordt genoemd?
Kleuterschool(tje) vinden we frequent terug op de kaart, namelijk in West-, Zeeuws- en Oost-Vlaanderen.

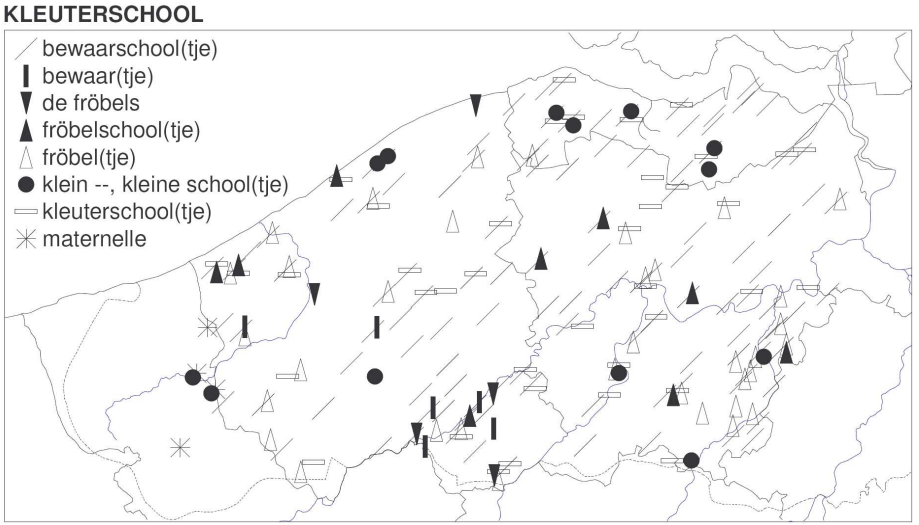

1.1. Bewaarschool(tje) – bewaar(tje)

Bewaarschool(tje) is een samenstelling waarvan het eerste lid op de stam van het werkwoord *bewaren* teruggaat. Volgens het *Van Dale Etymologisch Woordenboek* is *bewaren* ontstaan uit *be-* en *waren* met de betekenissen ‘bewaken, zorgen voor, letten op’. Niet toevallig de zaken die een kleuterjuffrouw deed en doet. Ze zorgt voor en let op haar kleuters. *Bewaarschool* is een woord dat volgens het *WNT* in de eerste helft van de 19de eeuw in het Nederlandse taalgebied in gebruik is gekomen om die instellingen aan te duiden waar kleine kinderen uit de arme klasse verzorgd werden en ook enig onderwijs ontvingen. Later is men *bewaarschool* in ruimere zin gaan gebruiken voor de ‘allerlaagste inrichting van onderwijs, ook voor kinderen van niet-behoeftige ouders’.
Bewaarschool(tje) komt algemeen voor in West-, Zeeuws- en Oost-Vlaanderen. Het ingekorte *bewaar(tje)* vinden we sporadisch terug in het zuidoosten van West-Vlaanderen en in Gijverinkhove.

1.2. Fröbelschool(tje) – fröbel(tje) – de fröbels

Fröbel in *fröbelschool(tje)*, *fröbel(tje)* en *de fröbels* verwijst naar de Duitse pedagoog Friedrich Fröbel uit de eerste helft van de 19de eeuw. Hij was een belangrijke figuur voor de erkenning van de kleuter als zodanig en voor de ontwikkeling van de kleuterschool. Fröbel ging ervan uit dat één kosmische wet het heelal beheerst en dat natuur, cultuur en de mens zich op identieke wijze ontwikkelen. Door het kind met symbolen van deze kosmische ontwikkeling te laten spelen (waaronder de bal, de kubus en de cilinder), zou het de eigen ontwikkeling stimuleren. In het fröbelonderwijs stonden de eigen activiteiten van het kind voorop en was er geen sprake van opleggen, maar van begeleiden. *Fröbelschool(tje)* komt hier en daar voor in West- en Oost-Vlaanderen. Het ingekorte *fröbel(tje)* horen we algemeen in de Denderstreek, frequent in West-Vlaanderen en sporadisch in overig Oost-Vlaanderen. Naast *fröbelschool(tje)* en *fröbel(tje)* wordt er naar de kleuterschool ook verwezen met *de fröbels*. Deze meervoudsvorm slaat strikt genomen op de kinderen van de kleuterschool, maar kan dus ook naar de school zelf verwijzen. Op dezelfde manier wordt in Vlaanderen ook het woord *kleuter(s)* gebruikt, b.v. Jantje gaat binnenkort naar *de kleuters / 't kleuter.* Zo spreekt men ook van *'t eerste, 't tweede, 't derde kleuter,* waarmee de verschillende kleuterklassen bedoeld worden. Verder hoort men in die zin ook wel *de kleintjes,* b.v. Liesje gaat binnenkort naar *de kleintjes*. Een dergelijke naamsoverdracht heet in de taalkunde metonymie.
De fröbels komt sporadisch voor in het zuidoosten van West-Vlaanderen en is tevens opgetekend in Diksmuide en Knokke. *Van Dale* kent ook nog het werkwoord *fröbelen*, 'zich bezighouden met spelen die het verstand ontwikkelen'.

1.3. Klein school(tje), kleine school(tje)

Het adjectief *klein* in *klein school(tje), kleine school(tje)* slaat op de kinderen die er naar school gaan. Het *klein school(tje)*, *kleine school(tje)* is 'de school voor de kleintjes". Een kleuter wordt in veel Vlaamse dialecten een *kleintje* genoemd.
Klein school(tje), kleine school(tje) vinden we verspreid op de kaart terug, namelijk in Frans-Vlaanderen, in het zuiden van Oost-Vlaanderen, in West-Zeeuws-Vlaanderen en in het Land van Axel. Daarnaast horen we *klein school(tje), kleine school(tje)* ook in Klemskerke, Vlissegem en Passendale.

1.4. Maternelle

Dat men in Frans-Vlaanderen de Franse benaming voor kleuterschool *maternelle* gebruikt, hoeft niet te verbazen, want het onderwijs in Frans-Vlaanderen is er al meer dan tweehonderd jaar volledig in het Frans georganiseerd. Als de leerlingen betrapt werden op het spreken van Vlaams werden ze zelfs verplicht een stigmateken op te spelden, vaak in de vorm van een waardeloze oude munt (Moeyaert : 2005).

2. Spottende benamingen voor de kleuterschool

Als je de spottende benamingen voor de kleuterschool hieronder bekijkt, merk je dat die niet alleen talrijker zijn dan de neutrale namen, maar ook dat het doorgaans om specifieke dialectwoorden gaat. Dat is niet zo verwonderlijk, want dialectsprekers zijn in het algemeen zeer vindingrijk als het erop aankomt spottende of denigrerende benamingen te verzinnen. Daarnaast valt de verspreiding van de woorden op. De meeste vormen duidelijke gebieden op de kaart. Alle dialectwoorden die hieronder besproken worden, zijn samenstellingen met *school*. Onder het eerste kopje 2.1 behandelen we de benamingen waarvan het eerste deel iets noemt wat typisch is of wordt geacht voor kleuters. Onder het tweede kopje 2.2 bespreken we de woorden waarvan het eerste deel een schertsende of gemoedelijke benaming is voor de kleuter zelf.